

Драган Бошковић

ГРОБНИЦА ЗА ИРИНУ ВЛАДИМИРОВНУ

Виктор Јерофејев: *Руска лејоџица*, превела Наталија Ненезић,
Плато, Београд, 2003.

Једна од програмских претпоставки „западног” постмодернизма јесте редуковање темељног захтева модернистичке литературе, психолошке динамике текста/ликова. „Западни” постмодернизам ће свој поетички модел формирати у перманентном преиспитивању онтолошких и епистемолошких структура западног мишљења, у умноженој жанровској игри, историјским апокрифима, моралној индиферентности. Ослањајући се на идентичне постичке и приповедне фигуре, „Источни”, тачније руски постмодернизам, сачуваће реалистичко-модернистички изазов психолошке драме људске личности која у руској књижевности има жилаву традицију, од хришћанске (житијне и исповедне) литературе до Достојевског, од Достојевског до Виктора Јерофејева. Потврђујући истрајност поменуте традиције, роман *Руска лејоџица* ће, из перспективе савремене литературе, учинити немогуће: изазваће грч и мучнину у утроби читалаца.

У роману *Руска лејоџица*, Јерофејев ће користити све већ извикане постмодернистичке поетичке трикове, поиграваће се жанровима, гласовима и текстовима, пародираће социјалистичку стварност, велики Запад, хуманистичке конвенције и идејне конструкције које чине

стварност друге половине двадесетог века, правиће пародијске пастише на Достојевског, Гогоља, Булгакова, иронијски подривати целокупну руску савремену литературу, и у свој роман уметнути понеку за њега неизбежну јетку опаску на рачун „литерарног и националног месије”, Солжењицина. *Руска лејоџица* је заправо исповест (која у жанровском смислу варира од пародијски обликованог унутрашњег монолога до дневничког записа) Ирине Владимировне Тараконове, проститутке, која је природом свога заната ушлетена у политичке афере, националне и интернационалне сплетке, а која је, опет, сопственом спознајом, посредованом врхунском иронијом Виктора Јерофејева, себе препознала као спаситељку рускога народа, као Јованку Орлеанку и Марију Египатску. Укључујући своју јунакињу у велику руску литерарну традицију „блудних жена”, Јерофејев успева да сачува њену „невиност” у моралном и сваком другом смислу: Иринаина нимфоманија не потпада под морална питања већ под питања личности. Ирина је, заправо, толико наивна да било која етичка, историјска, друштвена или политичка структура не може да је обухвати, она је неспособна за било шта више од најелементарнијег, најприроднијег и најличнијег ритма њеног бића (сачињеног од уобичајених осећања до самилости, од неочекиване радости до излива гнева). Зато Бог, црква, молитва, као и полицијске и политичке интриге, или велике приче хуманизма и национализма бивају исмејане, и то не из позиција неких могућих, супротних форми мишљења и постојања него Иринаином прстодушношћу, коју те тако „велике” и тако „значајне” ствари не могу да дотакну, као што она не може да их прихвати, њима да манипулише, или да од њиховог присуства осети страх.

Већ око стоте странице овог романа, Иринаина беспомоћност изазваће код читалаца мучнину, око двестоте грижу савести, око двеста и педесете очај и дубоки порив да јој помогне у њеној трагичној агонији. Патетична чињеница Иринаиног и читаочевог неуспеха – „ма нека сви други пропадну само да се она извуче” – претвориће се у патетичан рад савести који ће бити раван оном који код пубертетлија, искрених и суптилних душа изазива проза Фјодора Достојевског или поуке светитеља и отшелника. Неминовност постојања политичког, националистичког и религиозног „лудила”, учиниће неминовном Иринаину смрт која ће, имагинирајући фолклорно „свето” венчање с оне стране живота, умрети – јер „зна” сувише, иако заправо не зна ништа, јер је „умешана” у нешто, иако није умешана ни у шта – и то од последица распадања мртвог фетуса у њеном стомаку.

Изузетно дубоко обликујући трагичну судбину Ирине, Јерофејев ће показати да је и на прагу XXI века могуће говорити језиком личности, језиком савести, језиком изван свих друштвених полова, форми мишљења, изван великих литерарних игри. Задржавајући се на „тлу”

руске литературе, и то од руског усменог и фолклорног стваралаштва преко соцреализма до постмодернизма, својом провокативношћу и бескомпромисношћу, Јерофејевљева разорна иронија у *Руској лејо-ици* поткопаће и свако друго преостало чврсто упориште. За пасиониране љубитеље литературе, стваралачког „случаја” и савршених литерарних конструкција, као и за познаваоце и поклонице дела Данила Киша, издвојићемо мали куриозитет: један од политичких полуинтриганата који окружују „руску блудницу” зове се, ни мање ни више, него – *Борис Давидович*. Тематски, идејно, једним делом и поетички, овај роман би сасвим оправдано могао носити наслов: *Гробница за Ирину Владимировну*. Да ли би у том случају наше читање било драстично измењено?